

REWOLUCJA 1905
SCENARIUSZ SPACERU
HISTORYCZNEGO

WWW.REWOLUCJA1905.PL

WWW.REWOLUCJA1905.PL

Barykady, bomby i sztandary. Spacer historyczny śladami wydarzeń Rewolucji 1905 roku

Rok 1905 to jeden z nielicznych momentów w dziejach, kiedy oczy niemal całej Europy zwrócone były na Łódź. Do miasta ściągali wówczas tłumnie zagraniczni korespondenci, a na łamach zachodnich gazet regularnie pojawiały się obszernie relacje z wydarzeń, których areną były łódzkie fabryki, ulice i place. Całe Cesarstwo Rosyjskie pogrążone było wówczas w rewolucji wymierzonej w carat i nieokiełznany peryferyjny kapitalizm. Łódź była centrum tej rewolucji. Chociaż Rewolucja 1905 roku odcisnęła mocne piętno na historii Łodzi, trudno już dzisiaj znaleźć jej ślady w przestrzeni miejskiej. Poza kilkoma tablicami pamiątkowymi i monumentalnym pomnikiem na Zdrowiu nic w zasadzie nie przypomina o niezwykłych wydarzeniach sprzed stu dziesięciu lat. Ich ślady możliwe są do dostrzeżenia zwykle jedynie wtedy, gdy wsłuchamy się w głos uczestników i świadków tego, co wówczas zdarzyło się na łódzkich ulicach. Tylko dzięki nim można dowiedzieć się, gdzie w Łodzi znajdowała się „ulica terrorystów”, co stało się pewnego styczniowego wieczora w podrzędnej restauracji Domkego i dlaczego niejaki Ryszard Freml, choć był wolny, to bał się opuszczać więzienie.

Celem spaceru historycznego śladem Rewolucji 1905 roku powinno być przede wszystkim pokazanie uczestnikom, że niepozorne, często mijane zupełnie obojętnie miejsca były w latach 1905-1907 areną dramatycznych, pełnych patosu, ale czasem również radosnych albo wręcz zabawnych wydarzeń. Dzięki tak poprowadzonemu spacerowi możliwe będzie przypomnienie, że robotniczą i przemysłową tożsamość miasta tworzą nie tylko fabryczne hale i z przepychem budowane pałace, których opisy dominują w przewodnikach turystycznych, lecz przede wszystkim ludzie – ich doświadczenia, troski, nadzieje i codzienna walka o lepszy los. Spacer historyczny, którego scenariusz proponujemy, powinien skłaniać do namysłu nad tym, dlaczego w 1905 r. tysiące ludzi zdecydowały się porzucić pracę i wyjść na ulice. Czego żądali? O czym marzyli, a co budziło ich obawy? Dlaczego ich historia warta jest dzisiaj przypomnienia?

Trasa:

Plac Wolności – Legionów – Gdańska – Ogrodowa – Północna – Kilińskiego – Wschodnia – Piotrkowska – Traugutta – Sienkiewicza – Tuwima – Piotrkowska

Podczas spaceru proponujemy zaplanowanie ośmiu postojów. Miejsca każdego spośród nich, przewidywany czas trwania, a także listę zagadnień, które proponujemy poruszyć, oraz zwięzłą bibliografię, która pomoże w przygotowaniu do spaceru, prezentujemy poniżej:

Pierwsze bomby rewolucji

Miejsce: plac Wolności

Czas postoju: ok. 10 min.

- Omówienie demonstracji antymobilizacyjnej z 15 stycznia 1905 r.
- Prezentacja roli placu Wolności (wówczas Nowego Rynku) jako areny manifestacji, przemarszów i walk z carskim wojskiem w latach Rewolucji 1905 roku
- Przedstawienie planów gen. M. Kaznakowa dotyczących ustawienia na pl. Wolności (Nowym Rynku) szubienicy, na której miały być przeprowadzane pokazowe egzekucje rewolucjonistów

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 294-296.

S. Rachlewski, Nowy Rynek – Plac Wolności. Przemiany na przestrzeni lat, „Dziennik Zarządu Miasta Łodzi”, 1939, z. 5, s. 533.

Źródła do dziejów rewolucji 1905-1907 w okręgu łódzkim, red. P. Korzec, t. I, cz. I, Warszawa 1957, s. 358-360.

WWW.REWOLUCJA1905.PL

Łódzinska Tiurma i jej lokatorzy

Miejsce: plac przed wejściem do Muzeum Tradycji Niepodległościowych (w 1905 r. gmach więzienia), skrzyżowanie ulic Gdańskiej i Legionów

Czas postoju: ok. 10 minut

- Charakterystyka represji władz carskich wobec rewolucjonistów
- Opowieść o pokazowych egzekucjach dokonywanych na monumentalnej szubienicy stojącej na dziedzińcu więzienia
- Prezentacja postaci naczelnika więzienia, Aleksandra Modzelewskiego, i jego sadystycznych skłonności
- Historia braci Fremłów, dawnych działaczy SDKPiL, współpracujących z Ochroną i władzami więzienia w walce z ruchem rewolucyjnym w Łodzi

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 289-291.

P. Korzec, Walki rewolucyjne w Łodzi i okręgu łódzkim w latach 1905-1907, Warszawa 1956, s. 273-281.

W. L. Karwacki, Łódź w latach rewolucji 1905-1907, Łódź 1975, s. 338-349.

E. Ajnenkiel, U stóp łódzkiej szubienicy. Sądy wojenne w Łodzi i ich ofiary 1906-1907, „Kronika Ruchu Rewolucyjnego w Polsce”, 1939, t. V, nr 2

F. Kon, Sądy wojenne w Królestwie Polskim, Kraków 1909

Spowiedź kata, „Niepodległość”, t. II, 1929/1930, s. 169-172

M. Głowacka, M. Lechowicz, Więzienie przy Długiej (Gdańskiej) w Łodzi 1885-1953, Łódź 2009, s. 6-14.

„Huśtawka” na ulicy Długiej, [w:] W. Pawlak, W cieniu ratuszowej wieży, Łódź 1973, s. 198-203.

Pierwsze strzały – walki bratobójcze i „Wielki Lokaut”

Miejsce: skrzyżowanie ulic Gdańskiej i Ogrodowej

Czas postoju: ok. 10 minut

- Opowieść o życiu codziennym w fabrykach łódzkich podczas rewolucji (na przykładzie zakładów I. K. Poznańskiego)

- Przedstawienie strzelaniny z 5 stycznia 1906 r., do której doszło w restauracji Domkego, położonej na rogu ulic Gdańskiej i Ogrodowej (pierwsza ofiara śmiertelna walk międzypartyjnych)
- Krótka historia łódzkich walk bratobójczych
- Zatarg w fabryce Poznańskiego z grudnia 1906 r. i przebieg „Wielkiego Lokautu”

WWW.REWOLUCJA1905.PL

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 245-270, 291-294

P. Korzec, Walki rewolucyjne w Łodzi i okręgu łódzkim w latach 1905-1907, Warszawa 1956, s. 254-272.

W. L. Karwacki, Łódź w latach rewolucji 1905-1907, Łódź 1975, s. 275-284.

W. L. Karwacki, Walka o wprowadzenie tzw. „konstytucjonalizmu fabrycznego” w latach rewolucji 1905-1907 w Łodzi, „Rocznik Łódzki”, 1971, nr 15 (18).

E. Szuster, Nad starą blizną. Notatki dyletanta, Łódź 1987.

„Hej za brauning, rodaku!”

Miejsce: placzyk przy skrzyżowaniu ulic Północnej i Wschodniej

Czas postoju: 10 minut

- Ulica Wschodnia jako jedno z ognisk Rewolucji 1905 roku w Łodzi (w raportach władz carskich nazwana pewnego razu „ulicą terrorystów”)
- Opowieść o wyglądzie i atmosferze pobliskich Bałut podczas walk bratobójczych

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 260-263, 296-299.

I. Timkowskij-Kostin, Miasto proletariuszów, Łódź 2001.

Źródła do dziejów rewolucji 1905-1907 w okręgu łódzkim, red. P. Korzec, t. 1, cz. 2, Warszawa 1957, s. 70-74.

Od bojówki do Legionów

Miejsce: kamienica przy ul. Wschodniej 19

Czas postoju: 5 minut

- Prezentacja tablicy pamiątkowej poświęconej J. Piłsudskiemu, mieszkającemu w l. 1899-1900 w tej kamienicy, i przedstawienie roli odegranej przez Piłsudskiego w Rewolucji 1905 roku
- Znaczenie działalności Organizacji Bojowej PPS dla powstania polskiej irredenty z l. 1908-1914.

W. Potkański, Odrodzenie czynu niepodległościowego przez PPS w okresie rewolucji 1905 r., Warszawa 2008

Łódzkie barykady

Miejsce: skrzyżowanie ulic Wschodniej i Rewolucji 1905 r. (Południowej)

Czas postoju: 15 minut

- Prezentacja tablicy pamiątkowej wmurowanej w ścianę kamienicy przy ul. Rewolucji 1905 r. nr 42 (w kontekście zwrotu o rzekomym wystąpieniu łódzkich robotników w czerwcu 1905 r. „na wezwanie SDKPiL” przedstawienie miej-

sca Rewolucji 1905 roku w polityce pamięci PRL)

- Opowieść o przyczynach walk barykadowych z czerwca 1905 r. i ich przebiegu

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 230-237.

P. Korzec, Walki rewolucyjne w Łodzi i okręgu łódzkim w latach 1905-1907, Warszawa 1956, s. 133-149

W. L. Karwacki, Łódź w latach rewolucji 1905-1907, Łódź 1975, s. 59-70.

L. Mroczka, Powstanie zbrojne w Łodzi 22-24 czerwca 1905 r., [w:] W. Bortnowski,

L. Mroczka, Dwa powstania, Łódź 1974, s. 61-108

Źródła do dziejów rewolucji 1905-1907 w okręgu łódzkim, red. P. Korzec, t. 1, cz. 2, Warszawa 1957, s. 229-286.

WWW.REWOLUCJA1905.PL

Sztab wrogów rewolucji?

Miejsce: skrzyżowanie ulic Piotrkowskiej i Traugutta (Krótkiej) nieopodal wejścia do Hotelu Grand

Czas postoju: 5 minut

- Omówienie roli odegranej przez Hotel Grand podczas Rewolucji 1905 roku (miejsce, w którym podczas pobytów w Łodzi mieszkał gubernator piotrkowski, a także gdzie prowadzono rozmowy z fabrykantami na temat żądań wysuwanych przez strajkujących robotników)

- Przedstawienie dramatycznego przebiegu narady z 1907 r., podczas której znany z bezwzględności gen. Nikołaj Kaznakow zgłosił gotowość do stłumienia rewolucji w Łodzi

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 299-300.

W. L. Karwacki, Łódź w latach rewolucji 1905-1907, Łódź 1975, s. 340-341.

K. Badziak, L. Olejnik, B. Pełka, Grand Hotel w Łodzi 1888-1998, Łódź 1988, s. 34-36.

Bombą w policmajstra

Miejsce: skrzyżowanie ulic Traugutta (Krótkiej) i Sienkiewicza (Mikołajewskiej)

Czas postoju: 5 minut

- Przedstawienie postaci policmajstra łódzkiego – Hilarego Chrzanowskiego – i przebiegu częściowo udanego zamachu na niego, przeprowadzonego przez łódzką bojówkę PPS pod kierunkiem „Kacpra” – Jana Kwapińskiego, ostatniego przed II wojną światową prezydenta Łodzi

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 311-313.

W. L. Karwacki, Łódź w latach rewolucji 1905-1907, Łódź 1975, s. 134-136

E. Ajnenkiel, Zamach bombowy na policmajstra m. Łodzi Chrzanowskiego w roku 1906, „Niepodległość”, 1935, t. 12.

Lepka purpura łódzkich kwiatów

Miejsce: ul. Piotrkowska 104, Ławeczka Tuwima

Czas postoju: 10 minut

- Prezentacja tablicy pamiątkowej poświęconej Rewolucji 1905 roku, wmurowanej

we frontową ścianę gmachu Urzędu Miasta, oraz omówienie przy tej okazji procesu wypierania z pamięci społecznej po 1989 r. wiedzy o wydarzeniach lat 1905-1907 - Wspólne odczytanie fragmentu „Kwiatów polskich” Juliana Tuwima, dotyczącego Rewolucji 1905 roku w Łodzi, której świadkiem Tuwim był jako kilkuletnie dziecko.

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, red. K. Piskała i W. Marzec, Warszawa 2013, s. 300-306

I. Tuwim, Łódzkie pory roku, Warszawa 1979, s. 15-17

J. Tuwim, Kwiaty polskie, Warszawa 1978, s. 52-57.

WWW.REWOLUCJA1905.PL

Dofinansowano ze środków MHP w ramach programu Patriotyzm Jutra 2014.

WWW.REWOLUCJA1905.PL